

CAP. 134. — *Quod duabus ex causis peccemus. August. (ibid., cap. 82).*

Hoc nunc dicam, quod quidem et in aliis opusculorum meorum locis sæpe jam dixi. Duabus ex causis peccamus, aut nondum videndo quid facere debeamus, aut non faciendo quod debere fieri jam videmus. Quorum duorum illud ignorantiae malum est, hoc infirmitatis. Contra quæ quidem pugnare nos convenit, sed profecto vincimur, nisi divinitus adjuvemur, ut non solum videamus quid faciendum sit, sed etiam accedente sanitate delectatio iustitia vincat in nobis earum rerum delectationes, quas vel habere cupiendo, vel amittere metuendo, scientes videntesque peccamus; jam non solum peccatores, quod eramus etiam cum per ignorantiam peccabamus, verum etiam legis prævariatores, cum id non facimus quod faciendum esse jam novimus, vel facimus quod non faciendum esse jam scimus. Quapropter non solum si peccavimus ut ignoscat, propter quod dicimus: *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris (Matth. vi)*: verum etiam ne peccemus concedat [ut regat], propter quod dicimus: *Ne nos inferas in tentationem (Ibid.)*. Ille rogandus est, cui dicitur in psalmo: *Dominus illuminatio mea, et salus mea (Psal. xxvi)*: ut illuminatio detrahat ignorantiam, salus infirmitatem.

CAP. 135. — *Sine misericordia Dei hominem infructuosam agere penitentiam. August. (ibid. c. 82).*

Nam et ipsa pœnitentia quando digna causa est secundum morem Ecclesiae ut agatur, plerumque infirmitate non agitur. Quia et pudor timor est displicendi, dum plus delectat hominum æstimatio quam iustitia, qua se quisque humiliat pœnitendo. Unde non solum cum agitur pœnitentia, verum etiam ut agatur Dei misericordia necessaria est. Alioquin non diceret Apostolus de quibusdam: *Ne forte det illis Deus penitentiam (II Tim. ii)*. Et ut Petrus amare fieret, premisit evangelista et ait: *Respexit eum Dominus (Luc. xxii)*.

CAP. 136. — *Irremissibile fore peccatum illius, qui non credit in Ecclesia sancta posse omnia peccata dimitti. Augustinus (ibid. c. 85).*

Qui vero in Ecclesia remitti peccata non cre-

A dens, contempnit tantam divini muneris largitatem, et in hac obstinatione mentis diem claudit extremum, reus est illo irremissibili peccato in Spiritum sanctum, in quo Christus peccata dimittit. De qua quæstione difficili in quodam propter hoc solum conscripto libello, enucleatissime, quantum potui, disputavi.

CAP. 137. — *De rebus ad venerabilem locum pertinentibus, non alienandis (Novel. Const. 7, § Si vero, et seq.).*

Omnes omnino sacerdotes a rerum ecclesiasticarum alienatione se abstineant, pœnas timentes quas Leoniana constitutio minatur, id est, ut is quidem qui comparaverit rem loco venerabili, reddat cujus et antea fuerat, scilicet cum fructibus aliisque emolumentis, quæ in medio tempore facta sunt. Œconomus autem Ecclesiae qui præstare omne lucrum ex huiusmodi prohibita alienatione senserit, vel qui Ecclesiae damnum effecerit, a ministerio submoveatur, ita ut in posterum œconomus non sit. Non solum autem ipse, sed etiam successores ejus hac lege teneantur, sive archiœconomus alienaverit, sive respiciens alienantem episcopum non prohibuerit, multo magis si consenserit. Tabellionem, qui talia interdicta instrumento conscripsit, perpetuo exilio tradi oportet. Magistratus autem qui eadem instrumenta admiserunt, et officiales qui operam dederunt, monumentis intimentur, et donationes vel certe alienationes actis intervenientibus infirmentur.

C Non solum magistratus, sed etiam dignitates aliae facultatibus suis cedant. Remittit autem constitutio ea quæ in præterito tempore acta sunt. Excipit autem quosdam contractus, quos in sequentibus exponit capitulis, per quos ecclesiarum immobiles res alienari possunt. Xenodochium, id est, locus venerabilis, in quo peregrini suscipiuntur; ptochotrophium, id est, locus venerabilis, in quo pauperes et infirmi homines pascuntur; nosocomium, id est, locus venerabilis, in quo ægroti homines curantur; orphanotrophium, id est, locus venerabilis, in quo parentibus orbi pueri pascuntur; gerontocomium, id est, locus venerabilis, in quo pauperes, et propter senectutem solam infirmi homines curantur; brephothrophium, id est, locus venerabilis in quo infantes aluntur.

NOTÆ IN DECRETUM IVONIS.

PRÆFATIO AD LECTOREM.

Decretum Ivonis, quod tandiu delituerat, et a theologis ac jurisperitis omnibus etiam, non visum, tantopere desiderabatur, superiori sæculo vir clarissimus Joannes Molinaus summo totius Ecclesiae honore typis primum excudi curaverat, ut ipsemet in sua præfatione docuit. Sed quia unicum ei suppetebat manuscriptum exemplar, nec satis otii ad conferenda cum illo conciliorum et Patrum originalia, accuratum plane aut absolutum edere non potuerat. Quod erat peritorum omnium desiderium, qui tantum opus tot mendis scaterere dolabant: nullus tamen de eo investigando restaurandove cogitabat; cum alii aliis operibus occuparentur, alii quorum hoc sæculo maxima pars, novis auctoribus operibusque, neglectis penitus antiquis, quod maxime dolendum, toti incumberebant. Nos, quia iamjam prelo subiiciendum opus audieramus; ne

cum suis iterum mendis cuderetur, tantaque Ivoni nostro, imo Ecclesie, fieret injuria, manum operi licet ex abrupto admovimus. Etenim festinantibus typographis et currente jam prelo opus aggressi, quidquid tantæ rei perficiendæ nostrisque votis satisfaciendo necessarium erat præstare non potuimus. Quid autem in hoc labore, quantum per angustias temporis licuit, præstitum sit, paucis, Lector, accipe. Primo nacti vetustissimum Ivonis Decretum manuscriptum ex illustri bibliotheca S. Victoris Parisiensis, editum cum illo contulimus, ex eoque plura adnotavimus et emendavimus. Deinde quia hodierna exemplaria conciliorum ac Patrum in aliquibus discordant ab antiquis, singula ferme Decreti capita cum pluribus tam vetustis quam hælienis manuscriptis et excusis conferre studuimus; quam discrepantiam tum inter uncas ubi levis erat, tum ubi major in hisce notis apposuimus. Unde autem tot nævi processerint facilis est conjectura. Etenim collectionis Canonum primus auctor non fuit Ivo: unde plurimam Decreti sui partem ex præcedentibus canonum collectoribus mutuatus ipsissima eorum verba, utpote apud omnes recepta, immutare non debuit. Cum etiam et credibile sit istius sæculi exemplaria Ivoniano Decreto conformia fuisse; aut si quædam ab eo discrepant, id scribarum vitio evenisse, qui sæpe, ut fit in hodiernorum typographorum maxima parte, cum litteras non didicissent, emendate scribere non valebant. His itaque exemplaribus quæ sibi in manus devenerant, ubi coactus erat Ivo, cum emendatiora nancisci non posset usus est. Sed et amplioribus codicibus diversisque a nostris usum in multis apparet. Quod autem ad citationum diversitatem attinet, id ferebant istius sæculi exemplaria, in quo etiam Gratianus ipse Ivone nostro recentior hallucinatus est. Sed hoc posteriora nostra secula non sine magno labore aliqua ex parte emendarunt. Quod etiam plurima conciliorum et Patrum testimonia, quæ hodie non exstant, retulerit, mirum nemini videri debet, cum multa hodie exciderint quæ hisce temporibus habebantur, ut plura alia quæ injuria temporum magno Ecclesie detrimentum perierunt; multa etiam adhuc delitescant, quæ, ut plurima jam nostro sæculo, e tenebris aliquando studiosorum ope eruantur. Cæterum multæ citationes quæ generatim appositæ fuerant, suis locis restituta sunt, quas tamen inter uncas posuimus, ne in edito exemplari, imo et in mss. fieret immutatio multæ etiam tum ex sacra Scriptura tum ex sanctis Patribus, additæ sunt. Plurimum vero in hoc opere adjuti sumus tum illo insigni mss. S. Victoris Paris., tum compluribus mss. et excusis novæ et antiquæ editionis voluminibus conciliorum et Patrum ex bibliotheca S. Germani a Pratis Par.s., sine quibus hoc opus emendari vix potuisset. Porro quasdam notas quæ apud Gratianum habentur de industria hic omisimus; tum quia illud jam a correctoribus Romanis insigniter effectum est, et sic actum agere nolimus, quanquam illæ sint proprie hujus loci, et ad Ivonem prius quam ad Gratianum pertineant; tum quia non suppetiit tempus, quod tardius et festinante jam prelo opus aggressi sumus. Hæ ergo qualescunque sint sufficient, interim dum ampliores et lucubratiore ab eruditis, quod summopere exoptamus, parabuntur.

NOTÆ.

IN PROLOGUM.

Excerptiones. In præcedenti editione et in codice mss. S. Victoris Parisiensis, sicut etiam in omnibus Panormiæ et epistolarum Ivonis mss. et editis habetur *Excerptiones*. Sed quia recentiores dum illum citant, ut Antonius Augustinus et alii, posuerunt *Excerptiones*, ex quorundam judicio hic editum est. Cæterum præfationem hanc quæ vere est hujus loci, ut nemini non liquet, in superioribus Ivonis epistolarum editionibus ad calcem apposuerant typographi, nec abs re, cum et inter mss. habeatur; quia tamen non est in epistola nec ad quemquam scripta reperitur, sed ad caput Decreti Ivonis, imo et Panormiæ, in omnibus tam mss. quam editis exemplaribus habetur, eam ex epistolis expunximus. Quod et recte animadvertit Juretus, qui inter epistolarum Ivonis notas hujus etiam præfationis, quæ inter epistolas numero 288 edita fuerat meminit, et eam nota illustravit, quam, quia insignis est, hoc loco inseruimus. Sic ergo ille:

Excerptiones ecclesiasticarum regularum. Typographus in superiore editione hunc tractatum adjectit finii harum epistolarum; quem multi veteres codices non habent. In aliis nonnullis reperitur mediæ parti libri intertextus. Revera non est proprie epistola, sed prologus quem olim præfixerat Ivo suo Decreto; nam se collegisse canones ecclesiasticos testatur, epist. 262 ad Pontium. Exstant duo diversa volumina, Ivonis nomine inscripta, eandemque habent præfationem; quorum unum quod Pannormia dicitur, alterius majoris quod absolute decretum inscribitur, quasi quædam est epitome. Cujusquidem meminit Vincentius Bellouacensis in Speculo, lib. xxvi, cap. 84, ubi dicit Hugonem Catalaunensem ex eodem volumine decretorum abbreviato composuisse libellum portatilem, qui summa decretorum Ivonis appellabatur. Cæterum in prisco exemplari Servini sequens titulus præfixus est huic tractatui. *Proœmium Canonum domni Carnotensis episcopi Ivonis, mirifi-*

A cam introductionem continens ad discrete intelligentium et suscipiendum sacrorum judicia dispensationes canonum, cujus summa ac præcipua videtur esse intentio, quod quicumque ecclesiasticus doctor sacras regulas ita interpretatur et moderatur ut ad regnum charitatis cuncta quæ docuerit vel exposuerit, referat, nec peccat nec errat: cum saluti proximorum consulens, ad finem sacris institutionibus debitum pervenire intendat. In aliis quibusdam exemplaribus strictiore verborum clausula sequens titulus apponitur: *De intelligentia et dispensatione ecclesiasticæ disciplinæ.* Quia igitur hic prologus additus fuerat primæ editioni, patior non invitus hic adjungi, ne quid lector desideret. Sane enim lectu dignissimus est. Obiter admeone superioribus annis banc eandem præfationem, sed tamen decurtatam magna sui parte, tributam fuisse Hildeberto Cenomanensi episcopo, et illius epistolis adjectam in appendice Bibliothecæ sanctorum Patrum, quæ Lutetiæ primum prodiiit anno 1579, et aliis consequentibus fecum fecit editoribus (quemadmodum suspicari licet) quod illud fragmentum invenerant insertum vetusto codici Hildeberti. Adde quod Hildebertus in quadam sua epistola testatur se disposuisse in unum volumen colligere, et ordinare decretorum excerptiones, nondum tamen ad finem perductas esse; opus enim hoc, liberum curis pectus desiderare, cujus illum immunem episcopatus fecit; bonam tamen partem explevisse, atque ad id peragendum quod restat, episcopum depositorum. Sed hæc præfatio magis redolet stylum Ivonis quam Hildeberti. Deinde nulli antiquarii (quod sciam) adnotarunt ab Hildeberto decretorum collectanea unquam fuisse divulgata.

Sabutum student argere. Sic ex v. c.

Sed! omnibus sanitatis remedium pro sua moderatione dispensare. Hæc addita ex prisce exemplaribus.

At! apparitibus vincitur. Spiritualis. Correctam

est fide vet. codd. male antea eusum, aut a paren- A vero et cæteris, quæ in hoc capite continentur, tibus vincitur. Spirituale.

Illasi evadere. Ita melius ex v. c. quam ut antea, illi eu.

Et superba sunt. Id rectius ex manuscripto quod antea, et sup. sunt.

Iniquorum populorum cum facultas est. Alii libri perturbato verborum ordine habent *iniquorum cum facultas est populorum.*

Cum Nestorio vel sentiant, etc. Tota hæc perodus aucta et restituta fuit ope et fide antiqui exemplaris Servini; nam in reliquis mendosa. Etiam apud Gratianum passim laborat in can. 14, caus. 1, q. 7; quod accidit culpa prisca interpretis S. Cyrilli.

Parum quid a debito foras exire. Hæc etiam verba non satis apte reddita, culpa ejusdem interpretis; sententia tamen facile concipitur.

A synodo cui Carolus rex interfuit. Alii libri, cui *Carolus interfuit rex.* Sunt plures similes loci in Decreto Ivonis, unde perspicuum fit reges eo sæculo interfuisse synodorum ecclesiasticarum celebrationi. Nam parte tertia, cap. 227, legitur: *Ex concilio Belvacensi præsentate Ludovico.* Et parte decima quarta, cap. 117: *Ex concilio apud Altheum, cui interfuit Conradus rex.* Et cap. 121: *Ex concilio Triburiensi, cui interfuit Arnulfus rex.* Item, cap. 125: *Ex concilio apud Erphesfurt cui interfuit rex Henricus.* Et cap. ult.: *Ex concilio apud Altheum, cui interfuit Conradus rex.* Nimirum episcopi utebantur consilio principis. Nam in canone dicti concilii apud Erphesfurt dicitur: *Decrevit sancta synodus cum consilio serenissimi principis.* Convenire autem inter se debent reges et sacerdotes pacis et salutis publicæ causa.

Et papa Gelasius dicit. Sic v. c. Inepte antea, et *paparam glosa dicit,* nempe orto errore ex prava interpretatione compendiosæ scripturæ quam offendi in nonnullis membranis. *Et pap. Gl. dicit.*

AD PARTEM I.

CAP. 1. In codice ms. S. Victoris, generalis titulus hujus primæ partis habetur tantum ante tertium caput, quod incipit *credimus,* etc., sicut et in Panormia, in qua tamen prima pars incipit absolute ab hoc capite *credimus,* omissis scilicet duobus præcedentibus capitibus.

CAP. 150. Ille locus non est Gregorii, sed Zachariæ pap., epist. 9, ante medium, ubi sic ait: *Nam similiter de illo fals. ep., quem dixisti adulterati cler. et homicidæ filium, etc., attructure, sed neque pœnitens aut talis quem sacri canones prohibent esse sacerdotem. De bap., etc.*

CAP. 180. *Animarum.* In originali additur, *quas eripi volumus.*

CAP. 246. *Cum carne nascitur.* Ille locus sic videtur restituendus ex D. Gregorio: *Cum carne non nascitur, cur in ea carne quæ de Adam prolata est, obligata peccatis tenetur?*

CAP. 290. *Ut episc.* Sic videtur legendum: *Ut ubi episcopus et conventus, etc.*

CAP. 295. *Pueris autem quibus, etc.* Variat hæc lectio in originalibus conciliorum tomis. In Parisiensibus et Coloniensibus sic habetur: *Pueris autem, quibus quod adhuc impuberes, a pubertate vocabulum est, etc.*

Quibus satis esse non debet. In Paris. et Col. deest particula *non.*

Quisquis hæc violaverit antistitum. In Par. et Col., *quisquis hoc violaverit institutum.*

CAP. 295. Hoc caput non videtur esse illius concilii Triburiensis cujus canones exstant. Etenim caput 22 concilii Triburiensis est de adhibendo diligenti examine, si quis fidelis liber infamis cujusdam criminis accusetur. Capite autem 16, prohibetur ut nemo sepulturam morientium vendat. De chrismate

et cæteris, quæ in hoc capite continentur, nihil.

CAP. 297. Epistola hæc, ut et multæ aliæ summorum pontificum, non distinguitur per capita.

Auctoritate. In origin. concil. habetur, *reneratione.*

CAP. 305. *Inquis priorum dicta.* In conciliis Colon. et Paris. habetur: *Inq. priorum Patrum nostrorum dicta.*

In Ecclesia Isauriæ. In Parisiensibus regiis habetur: *In Ecclesiis Isauriæ.* In Colon. *Ecclesiæ Isauriæ, Ephes. Sim. Hteros. et etiam aliarum civitatum; episcopis etiam earum civitatum.*

Ut nullo modo conjugio se recip. In orig. ita habetur: *Ut nullo modo jam se in conjugium recipent mulieres aut viri quicumque aliqua ratione suscepissent natos proprios.*

Per mundum. In concil. additur: *Et universorum error accrescat.*

A primo ergo, etc. Sic legitur: *A primo pabulo sacrati salis, et ingressus sanctæ Ecclesiæ usque ad confirmationem Spiritus sancti per chrisma. Ab hoc ergo primo Spiritus sancti dono usque ad septimum.*

AD PARTEM II.

CAP. 25. *Si tamen, etc.* Apud Augustinum ita legitur: *Si tamen mens sine affectu peccandi sit, nam habentem adhuc voluntatem peccandi, gravari magis, etc.*

De Domini mis. Lege sic: de Domini miseratione qui peccata piæ confessioni donare consuevit *accedat.* Porro locum istum etiam citant ex D. Aug. Algerus et Gratianus, licet aliqui dubitent esse D. Augustini. Sed de hac materia habet caput integrum D. Augustinus, scilicet 3, lib. 1, ad Inquisitiones Januarii.

CAP. 63. *Fermentum.* Post hoc verbum in Victorino habentur ista: *Hic invenit Manichæos in urbe, quos etiam exilio deportavit.*

CAP. 67. Hoc est secundum caput epistolæ 1, Decretal. Anacleti pap. initio, et sic habetur: *Ipsi autem quando Domino sacrificant, etc.*

A fronte. In orig. est *in fronte.*

CAP. 68. *Aquam sale, etc.* Ante hæc verba habetur in Victor. hic titulus: *De conversione salis, et aquæ.*

CAP. 70. Est hæc epistolæ 2 Sixti pap. I, cap. 1. In fine hæc addenda videntur ex originali: *Et hi etiam, qui non peccaverunt mala patientur, aut pereant, quia perit justus sapissime pro impio.*

CAP. 74. *Ministratur.* Additur in orig.: *cultusque divinus omni cum honorificentia et honestate a sacerdotibus reliquisque Ecclesiæ ministris celebratur.*

CAP. 75. *Concedi.* Post illud postremum verbum hæc habentur in Victorino sicut et apud Gratianum: *His ergo, frater charissime, omnibus quæ tu dilectio voluit a nobis exponi, prout potuimus, respondere curavimus.*

CAP. 125. *Quod ad episcopum pertineat.* Hæc non habentur in epistola Clementis.

Quicumque obediunt ei. In origin. sic habetur: *Quicumque enim obediunt episcopis suis, videntur quidem aliquid gratiæ conferre Deo; qui autem eis non obediunt, indubitanter, etc.*

CAP. 131. *Pariterque vom.* In orig. habetur, *parit, quæ vom., etc.,* sicut et apud Gratianum,

AD PARTEM III.

CAP. 6. In originali hoc caput variat paululum in fine.

CAP. 45. *De Ecclesiis, etc.* Hoc quod in priori editione non habebatur suppletum est ex cod. ms. S. Victor.

CAP. 58. *Aut aliquo tali, etc.* In Vict. habetur tantum, *aut tali peccato discretos.*

CAP. 59. *Fuerint incensæ.* Hoc caput quod in conc. Paris. est nonum concil. Mèguntiacensis sub Ste-

phono V, et Arnulpho rege sic legitur : *Fuerint incensæ, in capellis missas interim liceat celebrare donec ipsæ, etc.*

Aliter omnino interdiximus. Hæc non habentur in prædicto capite 9.

CAP. 60. *In libro Regum legitur. Hæc addidimus ex orig. et Gratiano quamquam non ita necessaria.*

CAP. 61. *Divinis habeb. In concil., divinis supplicationibus consecrabant.*

Sic autem legitur, etc. Corruptus est hic locus, et ita restituendus: Si autem ut legitur in concil. Laod., c. 26, quod hi qui ab, etc.

CAP. 68. In conc. ita habet hoc caput, ut institutio missarum sicut in metropolitana ecclesia agitur, ita in Dei nomine in omni Tarraconensi provincia tam ipsius missæ ordo quam psallendo vel ministrando, etc., in Paris. vero ita legitur : *De institutione missarum ut quomodo in metr. Ecc. fuerit, ita in omni, etc., sicut supra.*

CAP. 72. Hoc caput non habetur apud D. Augustinum, sed desumptum est ex regula Tarnatensi, c. 15, § 4, ut doctissime adnotavit R. P. Hugo Maynardus ordinis S. Benedicti, satis notus in Concordia regularum, c. 39. Quænam autem sit illa regula Tarnatensis videndus idem Maynardus in præludiis hujus Concordiæ ubi de varis regulis earumque auctoribus agit luculenter.

CAP. 79. *Renati. In orig. Arenata.*

CAP. 92. *Domini suis. Hæc duo verba non habentur in Victor.*

CAP. 99. *Inquirendum est. In Vict. est distinctum caput cui inest hic titulus: De presbyteris qui ex rebus Ecclesiæ res sibi comparaverint, et structuras ibi fecerint, et mulieres ibi posuerint ex conc. Rem., c. 40.*

CAP. 104. *De conf. cæm. In omnibus tam conciliorum quam Gratiani et Panormiæ codicibus hoc caput incipit ab his verbis: Sicut antiquitus, etc., in Panormia citatur ex concil. Antiocheno, c. 5, apud Gratianum vero titulus est: Excommunicetur qui confinia ecclesiæ frangere tentaverit.*

CAP. 105. *Idem fere habetur in conc. Agathensi, c. 66, sed pro diaconion habet diaconicon.*

CAP. 149. *Idem habetur in synodo sexta Romana sub Symmacho papa in medio.*

AD PARTEM IV.

CAP. 16. Hoc caput in conciliis paulo aliter habetur; sic enim habet Moguntiacum : *Omnes dies Dominicos cum omni veneratione decrevimus observari, et a servili opere abstinere, et ut mercatus in eis minime sit, nec placitum, ubi aliquis ad mortem vel ad pœnam judicetur. In conc. vero Francofordiensi, c. 21, habetur: Ut dies Dominica a vespera usque in vesperam serretur.*

CAP. 18. Hoc caput est ex secunda versione hujus concilii ex Isidori Mercatore, in priore autem sic habebatur : *Quoniam sunt in die Dominica quidam ad orationem genua flectentes et in diebus Pentecostes ut omnia in universis locis consonanter observentur placuit sancto concilio stantes Domino vota persolvere. Ad marginem autem verbi concilio cum asterisco habetur a Pascha usque ad octavas Pentecostes stantes, etc., quam versionem secutus est ms. cod. S. Victor., originale vero sic habet. Ἐπειδὴ τινὲς εἰσὶν ἐν τῇ Κυριακῇ ἔθνη κλίνοντες καὶ ἐν ταῖς τῆς Πεντηκοστῆς ἡμέραις, ὑπὲρ τοῦ πάντα ἐν πάσῃ παροικία φυλάττεσθαι, ἱστῶντας; ἴδωτε τῇ ἐκρίβ συνόδῳ τὰς εὐχὰς ἀποδοῦναι τῷ Θεῷ*

CAP. 20, 21, 22. Non habentur in hoc concilio sed in capitulari Aquisgranensi Caroli Magni c. 81 et lib. 1 Capitularis, c. 81, licet aliquantum diversa.

CAP. 31. *Jejunia. In conc. Paris. regis habetur: Jejuniorum superpositiones per, etc.*

CAP. 32. *Habetur hoc apud Palladium in historia Lausiaca, cap. 52, in Vita abbatis Apollinis, non autem Apollonii. Sic autem habet: Catholica autem et*

generalia jejunia non licet solvere sine ingenti necessitate. In quarta enim feria traditur Servator, et in parasceve crucifigitur. Qui ea ergo solvit, Servatorem una tradit, et una crucifigit.

CAP. 65. *Actus etiam nomine Petri apostoli, apocryphi. Hæc non leguntur in originali*

Evang. nom. Barnabæ. Antehoc habetur in orig.: Evangelium nomine Mathiæ apocryphum. Evangelium nomine Petri apostoli apocryphum. Et ad marginem habetur: Mirum quia et hic non fiat mentio Evangelii Nicodemiani.

CAP. 84. *Ad calcem hujus capituli in Victor. hæc adduntur nescio quam ob rem: Item: Furtum non ex sua æstimatione, sed ex comparatione peccati majoris, id est adulterii non grandis esse culpa perhibetur. Quæ nec sunt hujus loci nec apud Bedam legere est.*

CAP. 88. *Desumptum est hoc caput ex capite 1 Regulæ S. Benedicti, juxta Maynardum, cujus insignem notam videre est ad illud caput initio Concordiæ regularum, § 1, ad quem lectorem remittimus, quia commentariis hic non edimus.*

Instrumenta virtutum. Vulgo ex Smaragdus S. Dunstano legitur: Exempla et instr. virt.

CAP. 109. *De capitul. In orig. sic legitur: De capitulorum namque veritate et numero Nicæni concilii, cui, etc.*

CAP. 152. *In fine hujus capituli in ms. Victor. habentur et hæc: Item celebratis unius diei non nisi accensis lampadibus intus et foris recte colitur.*

CAP. 171. *In fine etiam istius hæc adduntur in Victor.: Item: Tunc apud Constantinopolim Priscianus Cæsariensis grammaticæ artis profunda rimatus est.*

CAP. 225. *Hæc responsiones sunt ex epistola 14 Adriani, ubi videnda nota Bini. Porro apud S. Ambrosium, lib. De Tobia, c. 20, ita habetur: At de corporalibus quidem pignoriibus sanctus etiam Esdras nos docuit, etc.; et ad marginem habetur Nehemiæ v, id est ii; Esdr. v. Libro autem ii, de Spiritu sancto, c. 7, ita habet S. Ambrosius: Esdras nos docuit, dicens in quarto libro. Et in die secunda iterum: creasti spiritum firmamenti, ad marginem autem iii Esdr. vi, in multis porro editionibus habetur in tertio libro sicut hic, sed est error sicut videre est apud Esdras, l. IV, c. vi, ex quo desumptum est hoc testimonium.*

CAP. 243. *Totus hic canon ad sensum non ad verba citatus est.*

AD PARTEM V.

CAP. 3. *Ante hoc caput habetur aliud in cod. ms. S. Victoris Paris., sed quia habetur infra in vi parte, c. 316, inutile visum est hic apponere.*

CAP. 5. *Non habetur hoc caput in Victor.*

CAP. 8. *Damnaverint. Post hoc verbum in conciliis ita habetur: quia in contumacia permanens erga primæ sedis Romanæ privilegium respiscere a suis superstitionibus ut servaretur a prima sede apostolica noluit, et ponens, etc.*

Dioscorus ipsam, etc. Sic habet orig.: Ipsam jam factum Dioscorum excommunicationem dictasse.

CAP. 11. *Quia majoris, etc. Hæc et quæ sequuntur usque ad finem capituli non habentur in Victor.*

CAP. 14. *De hoc et de aliis Leonis IV ad Lotharium imp. epistolis videnda nota Benii ad vitam Leonis IV.*

CAP. 16. *Hoc habetur iisdem prope verbis initio Vitæ Adriani II in concil. Paris.*

CAP. 18. *Existimas. In Paris. legitur, existimetis.*

CAP. 19. *Hoc caput diversum est in quibusdam ab originali.*

CAP. 38. *Ad calcem hujus capituli habetur et illud in ms. cod. S. Victoris: Benedictus universis episcopis per Galliam et Europam. Sit ruina suæ dolore prostratus quisquis apostolicis voluerit contraire decretis; nec locum deinceps inter sacerdotes habeat,*

sed extorris a sancto facti mysterio. Non de ejus judicio quisquam curam habeat, quoniam jam damnatus a sancta Ecclesia et apostolica auctoritate, suaque inobedientia atque præsumptione a quoquam esse non dubitatur, quia majoris excommunicationis dejectione est exigendus, cui sanctæ fuerit Ecclesiæ commissa disciplina, qui non solum prælatæ sanctæ Ecclesiæ jussionibus parere debuit, sed etiam alios ne præterirent insinuare, sitque alienus a divinis et pontificalibus officiis, qui noluit præceptis obtemperare apostolicis.

CAP. 40. Caput hoc est ex epistola Adriani papæ ad Tharassium patriarcham Constantinopolitanum in actione secunda synodi septimæ, et totum ad sensum citatum est, non ad verba.

CAP. 54. Similiter. Ante hunc paragraphum habetur in Victor. titulus ejusmodi: *Suspecta judicia vel ad primatem vel ad sedem referantur apostolicam.*

CAP. 75. Ordinatur. In conc. Paris. habetur: *Promoveatur.* Quæ sequuntur usque ad § et alibi. *Dolens*, etc., non leguntur in orig.

CAP. 76. Arceri. Post hoc verbum addenda sunt hæc ex originali: *Non sine periculo facinus tale perpetrantes.*

CAP. 120. Paulo aliis verbis, sed eodem sensu habetur in orig.

CAP. 165. Qui posterius, etc. Hæc et quæ sequuntur non sunt in ms. Victor., nec in Panormia, nec apud Gratianum.

CAP. 200. Hæc epistola habetur in libro tertio concilii Nicæni.

CAP. 215. Habetur post concilium Hispalense 1, in fragmentis, cap. 1, et apud Burchardum, l. 1, c. 115; sed pro numerum habetur in concilio numerus.

CAP. 216. Paulo aliter et brevius adhuc habetur in orig.

CAP. 243. Inique gessit. Ad calcem hujus capituli, scriptorum incuria additæ fuerant quinque aut sex lineæ tumultuariæ, quæ non sunt hujus loci, nec habentur etiam in ms. Victor., sed habentur superius, c. 54 hujus partis; propterea illas expunximus.

CAP. 270. Paulo aliter habet orig.; sed est idem sensus.

CAP. 289. Eos accusare. In orig. habetur; *Majores natu accusare*; pro *noscitur* habetur *nescitur*, sicut et apud Gratianum.

Testimonium non dicant. In orig. et apud Gratian. legitur. *Proferant, sed presentes de his quæ viderunt et noverunt, veraciter testimonium dicant, nec de, etc.*

CAP. 292. Quod si, etc. Hæc usque ad finem non sunt in orig.

CAP. 296. Ne quis Domini sacerdotes. In orig. ita legitur. *Ne quis Domini sacerdotibus detractiones irroget, quanto magis accusationes non ex radice charitatis prolatas!*

CAP. 308. Hic locus omnino varius est apud Gregorium, sensus tamen est idem.

CAP. 313. Hoc caput paulo aliter quo ad initium habetur apud Gratianum. Cæterum non reperitur in Decretis Leonis, sed in pervetustis pontificalibus, et habetur apud Baronium; tomo IX Annual. ad an. 800, num. 8.

CAP. 358. Regibus ministremus. Apud Gratiani novissima exemplaria habetur *legibus ministremus*; in vetustis quibusdam excusis *legibus religionis minist.*, in ms. S. Germ., *legibus*; in tomis autem conciliorum, Coloniensi an. 1606, Regio Parisiensi, an. 1644, habetur *regibus*. De utraque lectione videntur archidiaconus in illum Gratiani locum. Cæterum epistola hæc est 16 Pelagii I, ubi et habetur fides ejusdem quam misit ad Childebertum.

AD PARTEM VI.

CAP. 7. Ut memoriæ mandet. Apud Isidorum ha-

Abentur. *Et regnum Dei memoriæ commendat de scripturarum testimoniis, unde exerceat donum.* Et in conc. Aquisgran. sub Stephano V et Ludovico Pio, cap. 4.

CAP. 11. Ad solam, etc. Apud Isidorum habetur: *Sed sola propter auctoritatem summo sacerdoti clericorum ordinatio, etc.*

CAP. 20. Archipresbyter, etc. Hæc usque ad illa verba, *Ad primicerium* non habentur in Victorino, cui conforme est quod ad marginem appositum est a Molinæo: *Hæc non habentur in codice regio, suspetaque mihi perpetuo visa sunt quod archipresbyter subdatur archidiaconis quod vetustum non esse in canonibus conciliorum vel mediocriter versatus nemo ignorat.* JOANNES MOLINÆUS, Habentur tamen in fragmentis conc. Toletani 1, fragmento 8: vide ad marginem istius fragmenti.

CAP. 24. Paulo aliter habetur in orig: *Qui vero ex nostris parochiis aut ad titulum, aut absolute ordinari petuntur nullatenus ordinentur, nisi aut in clero certo et religioso, etc.*

CAP. 41. Hic canon multum differt ab orig. est tamen eadem sententia; convenit vero maxime cum capite 88, l. 1 Capitularium.

CAP. 48. *claves desp.* In orig. sic habetur: *Contra traditas claves disputare et agere videntur.*

CAP. 70, 71. Hæc duo capita erant inversa in Ivone, sed ordini suo restituta sunt ex orig. et Gratiano.

CAP. 103. *Solus Moyses.* In margine habetur cum asterisco Aaron, quod unde acceperit Molinæus conjicere non possum nisi, forte ex codice quodam mendoso; si quidem in Conciliorum tomis habetur *Moyse*, et ad marginem citatur *Exod. xl*, ubi agitur tantum de Moyse, cui nimirum Deus erectionem istius altaris præceperat, non Aaroni, ut clare liquet ex toto illo capite.

CAP. 125, 124. Hi duo canones non sunt proprie sextæ synodi œcumenicæ, quæ scilicet nullos edidit canones. At vero centum et tres canones qui sub nomine illius sextæ synodi circumferuntur, a conciliabulo quodam editi sunt quod post decem annos habitum est Constantinopoli in Trullo, quodque Quinisextum vulgo appellatur, et habetur in tomis Conciliorum sub nomine conciliabuli Constantinopolitani, sive concilii Quinisexti sub Sergio. Ita Binus in notis ad hæc concilia. Cæterum paulo aliter habentur quoad verba apud Ivonem, sed tamen eodem sensu.

CAP. 154. — Citatur ad sensum, non ad verba, ut in plerisque aliis.

CAP. 165. Originale Græcum sic habet: *πάντας τοὺς εἰσόντας πιστοὺς καὶ τῶν γραφῶν ἀκούοντας μὴ παραμύνοντας καὶ τῇ προσευχῇ, καὶ τῇ ἁγίᾳ μεταλείψει ὡς ἀταξίαν ἱεροῦ τὰς τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀφορίζουσαι χροῖ.*

CAP. 223. Non reperitur sed habetur alio prorsus sensu in conc. Carthag. et apud Gratianum.

CAP. 231. Habetur inter epistolas Gregorii II hoc modo: *De presbytero vero, si quilibet sacerdos a populo fuerit accusatus, etc.*

CAP. 238. *Qui autem suam, etc.* Hæc non habentur in antiquo, sed visa sunt addenda ad sensum complendum.

CAP. 242. Idem caput 15. Sic in vetustis quibusdam libris legitur: *Ut episcopi, presbyteri et diacones non sint cond. aut pr. priu. neque ullo tali negotio victum quærant, quo eos peregrinari vel ab ecclesiasticis officiis avocari necesse sit.* Ita in conc. Colon. notatur a Binio.

CAP. 243. *Si castig.* in orig. habetur: *Si castigatus per satisfactionem veniam ab episcopo noluerit promereri.*

CAP. 244. *Quia, etc.* Hæc propter sensum addita sunt ex orig.

CAP. 283. Hoc non reperitur, sed simile quiddam habetur. In conc. Metensi sub Stephano V, cap. 6

Et ut nemo clericorum arma portet vel indumenta laicalia induat, id est, cottos vel mantellos sine cappa non portet.

CAP. 292. Hoc caput desumptum est ex regula S. Aureliani, cap. 15, ut recte adnotavit Hugo Maynardus in Concordia regularum, c. 75, § 5.

CAP. 295. Caput hoc est idem et ejusdem concilii cum superiore, sed ex secunda editione, ut videre est in conciliis; vide etiam epistolam Evaristi pap. et Grat., dist. 93, c. *Diaconi qui quasi.*

CAP. 356. De hac re videtur notam insignem Maynardii Concordiæ regularum, cap. 66, pag. 985.

Com. 358. Diversa hæc sunt ab orig. Græco, sic enim habet. Οἱ κληρικοὶ τῶν πτωχείων καὶ μοναστηρίων ὑπὸ τῶν ἐπιτοκῆ πάλαι ἐπισκόπων τὴν ἐξουσίαν κατὰ τὴν τῶν ἁγίων πατέρων παράδοσιν διαμένεωσαν, καὶ μὴ καταναδιαξέσθαι ἢ ἀφηνεῖαν τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου. Οἱ δὲ τολμῶντες ἀνατρέπειν τὴν τοιαύτην διατύπωσιν, καθ' οὐδὲν τρόπον, καὶ μὴ ὑποταττόμενον τῷ ἰδίῳ ἐπισκόπῳ, εἰ μὴ εἰν κληρικοὶ, τοῖς τῶν κειμένων ὑποκείσθωσαν ἐπιτομίοις· εἰ δὲ μονάζοντες οἱ λαϊκοὶ, ἴστωσαν ἀκοινῶντος.

CAP. 359. Est idem cum præcedenti sed ex antiqua versione quæ non exstat in conciliis ut recte notant correctores Romani apud Gratianum 18, q. 2, c. *Quidam monachorum.*

CAP. 362. Tres primæ lineæ hujus capitis usque ad hæc; *item placuit* non reperiuntur in hoc concilio.

CAP. 373. *Quos vero, etc.* Locus hic corruptus erat, sed ex orig. restitutus est. Sic autem habebat. *Quos vero flagitiis ordinaverit, et in Victorino aliquis qui voluerat emendare sic male restituerat. Quos vero in flagitiis obligaverit.*

CAP. 383. Hoc et tria sequentia capita paululum variant in nostris S. Cypriani editis exemplaribus, sed tamen idem est sensus.

CAP. 397 et 398. Paululum differunt in orig. et sic habetur: *Verum quod sequenter in epistolis fraternitas tua nobis innotuit, videlicet quod in canone Ancyritano, capitulo 19, legitur: Post lapsum corporalem restaurandum honoris gradum post penitentiam. Et alibi legitur: Post hujusmodi delictum, etc.*

CAP. 399. Vide notas Maynardii in Concordiam regul. c. 34, pag. 542: Hoc autem caput desumptum est ex regula S. Fructuosi de qua copiose disserit idem Maynardus in præludiis ad Concordiam regularum,

CAP. 400. Habetur in fine concilii Herdensis necita recte, ut notat Antonius Augustinus, in notis ad Pœnitentialem librum Rabani Mauri ubi hic canon exstat.

Qui autem de p. Sic variat apud Rahanum et in conciliis: *Qui autem de prædictis viris per occultam confessionem mala a se absconse commissa coram, etc.*

Si se, etc. In prædictis. *Si veraciter pœnituerint et se, etc.*

CAP. 410. Non reperitur, sed habetur quiddam simile in conc. Claromont. sub Urbano II, cap. 25, his verbis: *Ne filii presbyterorum, diaconorum, vel subdiaconorum, canonicorum ad ordines vel alios ordines ecclesiasticos promoveantur, nisi monachus vel regularis canonicus fuerit.* Et in additis ad hoc concilium sic habet alius canon: *Nec filios presbyterorum aut aliter etiam ex concubinis susceptos liberos ad presbyteratus gradum probehi liceret, nisi aliquo in monasterio religionem professi essent.* Sic et in Pictavensi, l. c. 9, et refertur cap. 1, De ætate et qualitate, etc.

CAP. 421. Omnino aliter in orig. Græco ad Latinum collato sic habetur. *Semel autem secundum hoc factos diaconos aut presbyteros, nullomodo derelinquere sacerdotium. Quod non solum in diacono et presbytero sancimus, sed etiam si subdiaconus aut forte lector fuit aliquis hunc relinquere pristinum schemu*

(σχῆμα) et ad alteram migrare vitam, scientem quia si tale aliquis egerit secundum quod a nobis jam sancitum est aut in curiam cum substantia aut sub inopia degens ad officialem deponetur fortunam.

CAP. 428. *Anie unius anni.* De unius anni probatione in monachis videnda est insignis nota Maynardii ad caput 65 Regulæ S. Benedicti, pag. 938 Concordiæ regularum, ubi et hujus capitis mentionem facit.

CAP. 429. Hoc caput paululum differt ab orig.; est tamen fusius in Ivone.

AD PARTEM VII.

CAP. 1. *Et neque communicare, etc.* In ultimis conciliorum editionibus sic habet: *Nec ecclesiasticis vero nec secularibus negotiis communicent, vel in aliquo sint molesti.* Quod a textu Græco paululum differt. *Μῆτε δὲ ἐκκλησιαστικαῖς, μῆτε φωτῶν παρηνόχουι πράγμασιν, ἢ ἐκκοινωνεῖν κατ' ἀμπαύνοστας τὰ ἴδια μοναστηρία, etc.*

CAP. 5. *Liber psal. etc.* In orig. et apud Gratianum habetur: *Nunquam de manu et oculis recedat liber, discatur Psalterium ad verbum, oratio sine intermissione, vigil sensus sit.* In Victor. pro *vigilet* habetur, *vigil et sensus.*

CAP. 33. Capitis illius sensus habetur in orig. licet paulo aliis verbis.

Mundiburdus. Vox est Germanica quæ tutores et curatores significat.

CAP. 57. *Et incest.* Hæc postrema verba quæ etiam sunt in Victor. non habentur in conc., nec apud Gratianum.

CAP. 62. *Tenere cust.* Alia lectio sic habet: *Teneant castitatem, et nulla vidua ad nuptias iterandus vi venire cogatur.*

CAP. 65. Hoc caput habetur mancum et mutilatum in Conciliis et divisum a Gratiano in duo. Unde conjici potest eum, qui hæc rescripta Nicolai I collegit ex Gratiano, et Conciliis inseruit, non vidisse Ivonem, ex quo locus ille integer restituendus videtur.

CAP. 68. Paulo fusius hic habetur quam in originali.

CAP. 85. Hoc caput paululum differt ab orig. ubi habetur, *secundum Regulam S. Benedicti.* In orig. et in ms. Vict. sicut et apud Gratianum habetur tantum *secundum Regulam.* Credo quia Regula S. Bened. quæ tunc temporis erat præcipua, κατ' ἔχον Regula dicebatur.

CAP. 93. *Ab episcopo custod.* In Africano et Carthaginensi ita legitur: *Episcopi providentia vel presbyteri, ubi episcopus absens est, in monasterio virginum vel gravioribus feminis, etc.*

CAP. 101. In orig. et Grat., sic habetur: *Mulier quamvis docta et sancta viros in conventu docere non præsumat.*

CAP. 109. *Vel consensu parentum.* Hæc absunt ab orig.

CAP. 127. In aliquibus differt ab orig.; sed præcipue sunt ad marginem adnotata.

CAP. 129. Epistole S. Bonifacii martyris habentur impressæ Moguntiae anno 1605, per Serrarium.

CAP. 159. *Hinc potius ac nonemur ita amitti, etc.* Corruptus est hic locus et sic restituendus: *Hinc pot. adm. ita non amitti corporis sanctitatem manente animi sanctitate etiam corpore oppresso; amittitur corporis sanctitas violata animi sanctitate etiam corpore intacto.*

Inuens enim, etc. Origin. sic habet: *Inuens enim in duorum corporum commistione, etc.*

CAP. 153. Hoc caput multum differt ab hodiernis exemplaribus; est tamen idem sensus.

AD PARTEM VIII.

CAP. 69. *Non licet.* In orig. hæc adduntur: *Qui et spurii appellantur παρὰ τὴν σκοπὴν, i. a ratione.* Glossa vero ad marginem habet. *vel παρὰ τὸ σπείρειν, ἢ παρὰ τὴν σκοπὴν. Plutarch.*

CAP. 73. *Vidualis.* Hæc vox non est in originali-

bus S. Augustini excusis, neque etiam in vetustissimo codice S. Germanis a Pratis.

CAP. 85. *Quanto*, etc. Hæc addidimus ex orig. quia sensum magis illustrant.

CAP. 90. Titulus hujus capituli, opinor, negligentia librariorum appositus fuerat ad calcem superioris capituli, quasi ad illud pertineret, sed cum loco suo restitutum.

CAP. 91. Corruptus plane erat hic locus, sed ex originali est restitutus.

CAP. 98. *Feminam sub viro esse*. Nonnihil differt ab originalibus tam mss. quæ excusis. Sic autem habet: *Feminam sub patre antequam nubat, et sub viro nuptam noluit lex vocare, ita aliq. etc. suam, id est, in aliquarum rerum lat. con. abst. ut in eisdem votis feminea non prævaleat* (ms. S. Germ. valeat) *auctoritas. Ita ut* (ms. S. Germ.) *si adhuc innuptæ, etc. et sit omnino. Lex non est in ms., nec in excusis.*

CAP. 101. In orig. sensus est integrior.

CAP. 105. *Ipsum corpus*. Orig. sic habet: *Ipsum corpus tuum templum in te est Spiritus sancti*. Sicut ad marginem notatum est. Eodem modo habetur in ms. S. Germani a Pratis.

CAP. 116. *Cum persona*. Ita legitur in orig.: *Cum personam quam, etc. fatigat quotidie conteri, quando eult ad iudicium educi quando, etc. præceperat, quis est qui dicere possit quantis malis introducta submittitur.*

CAP. 152. *Post pœnit*. In utraque versione hujus concilii sic habetur: *Post annum sine pœnitentia reconciliari debent.*

CAP. 155. *Quod dico competentibus*. In orig. habetur: *Quod dico competentibus et fidelibus, audiant pœnitentes. Quod dico fidelibus, dico et competentibus et pœnitentibus.*

Sufficiant vobis uxores. In orig. sequitur aut nec uxores.

CAP. 162. *Secund. eccles. reg.* In Græco est *κατὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν κανόνα*. Canon autem ille ecclesiasticus est ex conc. Neocæsariensi memorato supra ab Ivone, c. 460; videndus hic Binius ad hunc canonem conc. Laodiceni.

CAP. 170. *Rapiunt*. Sequitur in orig. *vel consensu parentum accipiunt.*

Pœnitentia. In orig. additur, et sponso legaliter multa componat et ad marginem habetur, forte multa.

Propulsatus. Additur: *et canonicè nequiverit approbati secundum sanctorum Patrum statuta, se purgare cogatur.*

CAP. 178. Apud Grat. 27, q. 2, et 53, q. 1, cap. *Quod autem interrogati citatur* ex Gregorio Juniore; sic etiam Capitul. I. vi, c. 55.

CAP. 181. Hoc caput non reperitur in Tribur. nisi quod idem fere est sensus, non tamen omnino similis. Differt etiam multum apud Gratianum.

CAP. 205. Ad calcem hujus cap. hæc videntur addenda ex orig.: *Si resuscitatus rursus fuerit mœchus, placuit ulterius non ludere eum de communione pacis*. Ex altera versione *non edere eum, etc.*

CAP. 215. Non sunt eadem verba in Tribur. est tamen fere idem sensus.

CAP. 228. *Quæ est apost. præcip.* Hæc addita sunt ad illustrationem hujus loci.

CAP. 252. *Comparem s.* In orig. habetur: *comp. s. et bos requirit et equus, etc.* et supra loco alius habetur *frequenter, pro defecerit est defuerit*. Et sic in duobus mss. S. Germani.

CAP. 255. *Ita manente in se vinculo*. In orig. additur: *Fœderis conjugalitatis uxor dimittitur ob causam fornicationis, nec carebit illo vinculo, etiamsi, etc.*

CAP. 261. Hoc caput omnino depravatum erat; unde ad marginem in præcedenti editione Molinæus apposuerat *locus obscurus*, nempe quia hoc tempore nondum erant excusa Hincmari opera. Ipsum autem ex editis recens exemplaribus restitutum.

PATROL. CLXI.

CAP. 286. *Uxores duxerint*. Hæc duo verba non sunt in origin.

CAP. 295. *Expetendo honorem*. Neque hæc duo habentur in orig.

CAP. 301. Non habetur hoc caput loco citato, sed simile quid in eodem concil., c. 7.

CAP. 305. *Et peccatum non est, etc.* Corruptus est hic locus, et sic restituendus ex orig. et Gratiano: *Et quod peccatum non est solvi inter peccata credi omnino non debet.*

CAP. 315. *Convivio*. In conc. habetur *convivio, quod videtur aptius*. Sic enim Græcum exemplare: *Εἰς γάμοις δεξαμενῶν πρὸ ἐπιείθεως, ad nuptias bigamorum non convivari: vel, in nuptiis ejus qui duas uxores ducit non convivari, vel, convivio secundarum nuptiarum non interesse; vel, in nuptiis bigami non praudere, ut habent tres versiones.*

AD PARTEM IX.

CAP. 1. *Cum his, etc.* In orig. sic habetur: *Cum his pater incertus sit.*

CAP. 8. Hoc caput variat apud Baronium qui tom. II Annal., ad an. 998, num. 1, ita illud refert: *Pater tuus, etc. ab antec. nostro Gregorio V, cum episc. qui placito interfuerunt reprehensi sunt, ut postea ad sedem, etc.* Alicubi autem in quodam ms. habetur *excommunicati, ut in margine adnotavimus, in qua sic legendum, alius sensus non est integer.*

CAP. 16. *Et matris*. Hæc addidimus ex orig. quia necessaria sunt ad sensum.

CAP. 46. Ante hoc caput habetur illud in ms. S. Victoris Paris.: *Ex epistola Gregorii pap. episcopis Gallie missa. Progeniem suam unumquemque ad septimam decernimus observare generationem, et quando se agnoscent affinitate propinquos, ad conjugatam copulam accedere denegamus.*

CAP. 69. *Nec ipsi, etc.* In orig. habetur: *Nec illa adultera soror, nec ille vir qui cum illa adulteravit alios unquam accipiant.*

CAP. 115. Desumptum est hoc caput ex Palladio Historia Lausiace. c. 68, sed paulo expressius; sic enim habet: *Videte ne quis, qui noctu phantasiam habuit mulieris, audeat accedere ad sancta sacramenta. Ne quis ex vobis visis et phantasii pulsus somniet; nam qui absque phantasiis sunt fluxus seminis, casu sunt, nec ex uniuscujusque libero animi arbitrio insunt, sed absque voluntate. Procedunt enim ex natura, et ex redundanti materia excernantur. Quocirca nec sunt peccato obnoxii; visa autem oc phantasie procedunt ex libera eligendi voluntate et sunt argumentum mali animi. Hinc apparet caput hoc intelligendum esse de pollutionibus nocturnis, quæ ex præcedentibus turpibus cogitationibus accident, si culpa nostra non ex infirmitate contingant, ut clarius patet ex testimonio D. Gregorii apud Ivonem nostrum, part. II, cap. 52, ubi hanc quæstionem mirabiliter elucidat. De hoc etiam vide Cassianum collat. 22, cap. 4, 5 et 6; et D. Thomam, III part., q. 80, art. 7.*

CAP. 120. Hoc caput diversum est in textu D. Augustini.

AD PARTEM X.

CAP. 25. *Perfect. consequi*. In Græco habetur *τὸ ἰδίον κατάχρηστος*, quo verbo sæpius utitur hic concilium pro communione ad quam scilicet pœnitentes, post peractam pœnitentiam, admittebantur, ut se cum cæteris fidelibus ad perfectam gratiam plenamque communionem admissos esse intelligerent. Ita Binius ad hoc concilium ex Baronio. De hac re videndus canon 18 conc. Nannetensis sub Formoso.

CAP. 51. *Treva Dei*. Ad marginem hujus capituli in præcedenti editione habebatur: *Treva Dei videtur proprium nomen esse alicujus loci*. Sed non recte, ut in lectione conciliorum paulisper versatis constat; unde hoc ex peritiorum iudicio expunximus. Erat autem treva vel treuga Dei inducæ quædam ab Ecclesia institutæ, quibus ab omni lite, hostilitate et vexatione quacunquæ abstinere oportebat. De hac multa dici poterant, sed impediunt præ-

perantes typographi. Omnium instar erit insignis A nota quæ habetur in appendice ad conc. Claromontanum sub Urbano II, in fine tomii XXVI Conciliorum editionis ultimæ Parisiensis, ex typographia regia, anno 1644, ad quam lectorem remittimus.

AD PARTEM XII.

CAP. 77. *Unusquisque enim prop. In origin. ita habetur : Unusquisque enim sicut ante altare stans Dei timorem habet præ oculis, et propriam conscientiam mundam servat Deo, quod in memoria retinet, nullatenus habet intermittere, quoniam os quod ment., etc.*

CAP. 85. *Jusserunt.* Post hæc additur in origin.: *Omnisque simul utriusque ordinis viros infames esse censuerunt, et non solum, etc.*

AD PARTEM XIII.

CAP. 10. *Juxta formam divinitus datam.* Hæc non habentur apud Ivonem, sed restituta sunt ex orig. et Gratiano ob sensum.

CAP. 50. Hoc caput habetur in secunda regula Patrum codicis ms. Floriacensis, cujus initium est : *Cum in nomine Domini cum fratribus nostris convenissemus, ut recte notat Maynardus.*

CAP. 62. *A sacerdotibus, etc.* Hæc usque ad noluerint addita sunt ex orig. ad pleniorum sensum.

CAP. 77. In Regula S. Fructuosi, c. 17, in fine sic habetur de monachis loquens : *Ebriosus quis si reperi- tus in cænobio fuerit, superiori sententiæ subjacebit, sive is qui citra permissum abbatis sive præpositi alicubi litteras destinaverit, vel ab alio destinatas acceperit, ut notat Maynardus ad caput 50 Concord. reg., § 13.*

AD PARTEM XIV

CAP. 3. *naicis.* Origin. habet *judicii.* *Ante rectitud. operis.* In origin. habetur, *ante rectitudinis operationem.*

CAP. 4. *Interno.* In orig. inseritur per parentheses, *quia maledicto debeant feriri.*

CAP. 5. *Aliter enim, etc.* Orig. sic legit : *Aliter enim maledictum profertur iudicio justitiæ, aliter livore vindictæ. Maledictum quippe justitiæ iudicio, etc.* C

CAP. 34. *Mandatum ei dirigere.* Mandatum hoc loco idem est ac nuntium, significatio, legatio. Et sic hoc declarat aliquid per internuntium significare. Melius Gallice, *lui mander quelque chose*, plura Maynardus in notis ad hoc caput.

CAP. 75. Ex hoc et sequenti cap. compendiose collecta fuit forma publicandi anathematis, id est, excommunicationis solemnem pro gravioribus culpis, quæ habetur parte tertia Romani Pontificalis, cap. *De ordine excommunicandi et absolvendi.*

CAP. 88. *Matrim.* In orig. additur, *et dicit hoc non esse peccatum*

CAP. 95. *Nisi ea, etc.* Hæc non habentur apud Isidorum, sed a Burchardo et Ivone, unde sint addita, non liquet.

CAP. 107. Hoc caput paululum differt ab originali.

CAP. 110. Hoc caput apud Burchardum citatur etiam *ex dictis Basilii*, verum *ex S. Isidoro* apud Grat., 11, q. 3, c. *Qui consentit.* Sed in neutro habetur, verum in Regula Orientalium, et in Regula S. Pachomii, ut recte notavit antiquitatis studiosissimus indagator Maynardus in Concord. regul., c. 74. Ex quo hujus capitis citationem restituimus.

CAP. 124. *Cur canones interd. eis.* In orig. brevius, *cur non eis qui, etc.* Et sic in Moguntino et Wormatiensi legitur.

AD PARTEM XV.

CAP. 19. *Prius eum tond.* In origin. desunt hæc : *Aut in cinere et cilicio habitum mutare faciat, nisi prius aut.* Desunt etiam ista : *Aut velata fuerit aut Sapius enim laicis.* Post hæc non habetur *cum feminis.*

CAP. 22. In origin. magna est differentia in verbis.

CAP. 29. *Et in per, etc.* Hæc corrupta sunt. Melius originale in *periculi urgentis instantia.*

CAP. 36. *Ne obl., etc.* In Moguntino ita legitur : *Ne obl. excommunicatione alieni ex consortio bonorum fiant.*

Unct. olei. In Moguntino habetur : *Unct. Dei.* Cætera sunt similia.

CAP. 57. In fine, *innotuit.* In origin. et apud Gratianum sic habetur : *Innotuit, videlicet quod in canone Ancyritano, cap. 19, legitur : Post lapsum corporalem restaurandum honoris gradum post penitentiam; alibi vero legitur : Post hujusmodi, etc.* Vide supra ad c. 397 et 398, part. vi.

CAP. 141. Hoc caput paululum variat in orig.

AD PARTEM XVI.

CAP. 8. *Criminibus.* Nonnihil variat originale, quod sic habet : *Criminibus erga ecclesiastica iusta et rationabilia iudicia contempior repertus fuerit, vel inflatus ac tumidus monitis ecclesiasticis ac sanctorum Patrum constitutionibus contradictor vel subsannator comprobatus fuerit, si monitis episcopalibus obtemp., etc.*

CAP. 23. *Auctoritatem ecclesiasticam.* In orig. additur *ac jus civile.*

Partis decimæ septimæ plurima capita cum originalibus contulimus, sed per angustias temporis non licuit varietatem, quæ non maxima tamen est, adnotare, unde urgentibus nimium typographis finem hic imponere coacti sumus.